

ارزیابی نگرش دانشجویان پزشکی از آینده شغلی در دانشگاه علوم پزشکی بابل (۱۳۸۲)

کریم اله حاجیان^{۱*}، آزاده نصیری^۲

۱- دانشیار گروه پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی بابل ۲- پزشک عمومی

سابقه و هدف: از آنجائیکه شناخت مسائل و مشکلات دانشجویان پزشکی نسبت به آینده شغلی به منظور برنامه ریزی در رفع آنها از وظایف نظام آموزش عالی کشور می باشد، لذا این پژوهش به منظور ارزیابی دیدگاههای دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بابل در مقطع کارورزی و کارآموزی از آینده شغلی انجام گرفت. **مواد و روشها:** این مطالعه توصیفی - تحلیلی به روش مقطعی با نمونه‌ای از ۲۰۰ نفر دانشجوی پزشکی اینترن و استاجر در دانشگاه علوم پزشکی بابل در سال ۱۳۸۲ انجام گردید. اطلاعات مورد نظر از طریق پرسشنامه ای که شامل اطلاعات عمومی و ۲۰ سؤال در مورد ارزیابی نگرش افراد مورد بررسی نسبت به آینده شغلی آنها بود جمع آوری گردید. در تجزیه و تحلیل آماری داده ها برای تعیین رابطه بین متغیرهای مورد مطالعه از آزمون کای دو استفاده گردید.

یافته ها: اکثریت دانشجویان، رشته پزشکی را با علاقه و انگیزه انتخاب کرده (۳۴/۵٪ خیلی زیاد، ۲۹/۵٪ زیاد) و هدف اکثریت آنها (۵۱/۵٪) کسب موقعیت اجتماعی بالا در جامعه است. این در حالی است که نگرش اکثریت دانشجویان (۲۱٪ خیلی زیاد، ۳۸/۵٪ زیاد) به این رشته نسبت به سال ورود به دانشگاه تغییر کرده است و اکثریت پاسخ‌دهندگان (۵۷/۵٪) نگرششان نسبت به این رشته در جهت منفی تغییر کرد. با این وجود، اکثریت آنها (۱۷٪ خیلی زیاد، ۴۴٪ زیاد) از تحصیل در این رشته احساس رضایت می‌کنند و معتقدند که مشکلات اجتماعی و اقتصادی مانع ضعیفی (۴۲/۵٪ کم، ۱۹٪ خیلی کم) در مورد علاقه آنها به تحصیل و خدمت به جامعه می‌باشد. اکثریت دانشجویان (۷۹٪) از عدم احساس امنیت شغلی شکایت دارند و اکثریت آنها (۲۲٪ خیلی زیاد، ۵۰/۵٪ زیاد) معتقدند که با فارغ‌التحصیلی به هدفهای معنوی خود خواهند رسید ولی موقعیت اجتماعی دلخواه را به دست نمی‌آورند (۵۶٪). اکثریت دانشجویان (۵۰٪ خیلی زیاد، ۳۸/۵٪ زیاد) مایل به گرفتن تخصص هستند و موفقیت خود را در گرو ادامه تحصیل می‌دانند (۵۰٪ خیلی زیاد، ۳۵٪ زیاد). علیرغم تمامی این مسائل اکثراً (۵۰/۵٪ زیاد، ۲۰/۵٪ خیلی زیاد) ایمان به خدا را راهگشا می‌دانند. همچنین متغیرهای جنس، سن، وضعیت تاهل، مقطع تحصیلی و منبع درآمد با نگرش دانشجویان نسبت به آینده شغلی تفاوت معنی داری مشاهده نشد.

نتیجه گیری: با توجه به تغییر نگرش دانشجویان پزشکی به سوی منفی در مورد آینده شغلی نسبت به سال ورود، برای افزایش کارایی و بهره‌وری صحیح از این نیروی انسانی می‌بایست برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت صورت گیرد. اصلاح ساختار آموزشی و اداری دانشگاه‌ها و وزارتخانه، فراهم آوردن امکانات رفاهی و اقتصادی مناسب برای آنها، کاهش مدت تحصیل، فراهم آوردن زمینه مناسب جهت ادامه تحصیل پزشکان عمومی و استخدام پزشکان جوان و گوشه‌ای از اقداماتی است که به نظر می‌رسد می‌بایست انجام شود.

واژه های کلیدی: نگرش، انگیزه، دانشجوی پزشکی، آینده شغلی.

سیاست‌های بهداشتی و درمانی خود را عملی سازد(۱). اما متأسفانه این سیاست امروزه بدلیل عدم توجه به واقعیت‌های جامعه و نیازهای موجود، مسایل و معضلات متعددی در سطح نظام بهداشت و درمان بخصوص برای پزشکان جوان ایجاد نموده است، افزایش تعداد پزشکان فارغ التحصیل و محدودیت ظرفیت پذیرش نیروی انسانی در نظام کنونی بهداشت و درمان باعث مزاد بر ظرفیت نیروی انسانی پزشک کاهش درآمدزایی حرفه پزشکی و عدم تأمین اقتصادی پزشکان، بی‌ثباتی شغلی و مسایلی از این قبیل شده و متأسفانه نتیجه این مسایل جز کاهش انگیزه در پزشکان جوان و کاهش بازده این افراد در سیستم بهداشتی و درمانی نبوده است(۲). در صورت ادامه روند فعلی باید انتظار داشت که در سالهای آینده کشور ما با معضل عمده‌ای در بخش بهداشت و درمان رو به رو گردد، این معضل هم اکنون نیز تا حدودی چهره نموده است. مسایلی از قبیل گرایش پزشکان به حرف غیر از پزشکی و فعالیتهای تجاری که هیچ سختی با تحصیلات آنها ندارد، کاهش انگیزه پزشکان برای افزایش بار علمی و ارائه خدمات، ایجاد رقابت شغلی مخرب که باعث کاهش منزلت اجتماعی حرفه پزشکی شده است و معضلاتی از این قبیل حرفه پزشکی را در جامعه ما با یک بحران جدی مواجه کرده است(۳). با توجه به هزینه بالایی که صرف تحصیل یک دانشجوی پزشکی می‌شود تا بعنوان یک پزشک عمومی فارغ التحصیل می‌شود(۴)، گرایش دانشجویان پزشکی به فعالیت در حرفه‌های غیر از پزشکی علاوه بر اتلاف هزینه‌های مملکت، باعث ایجاد جو بد و ناسالم در جامعه نسبت به حرفه پزشکی می‌شود.

در یک مطالعه که در تهران در سال ۱۳۷۶ در مورد نگرش دانشجویان سال آخر پزشکی نسبت به آینده شغلی آنها انجام شده است. در مورد تأمین اقتصادی بوسیله حرفه پزشکی در آینده ۳۶/۷٪ پاسخ متوسط، ۳۳/۷٪ پاسخ کم، ۲۴/۵٪ پاسخ خیلی کم داده‌اند. در مورد رفاه و آسایش شخصی ۲۰/۴٪ پاسخ کم و ۴۴/۹٪ پاسخ خیلی کم داده‌اند. در مورد تأمین شغلی نیز ۳۵/۷٪ پاسخ کم و ۱۷/۳٪ پاسخ خیلی کم داده‌اند. در مورد رضایت قلبی، ۱۱/۲٪ پاسخ بسیار زیاد، ۲۸/۶٪ پاسخ زیاد، ۴۰/۸٪ پاسخ متوسط داده‌اند(۵). در مطالعه‌ای دیگر در دانشگاه علوم پزشکی قزوین در سال ۱۳۸۰ در مورد نظرات دانشجویان پزشکی مقاطع علوم پایه، فیزیولوژی و

کارآموزی نسبت به آینده شغلی، اغلب دانشجویان پزشکی عدم تأمین شغلی را به علت عدم برنامه‌ریزی برای استخدام این پزشکان در مراکز بهداشتی و درمانی توسط وزارت بهداشت می‌دانند که این مسائل به نوبه خود باعث کاهش کیفیت کاری و آموزش شده است (۶). در مطالعه‌ای دیگر در دانشگاه علوم پزشکی شیراز در سال ۱۳۸۰ که به بررسی نگرش دانشجویان سال اول پزشکی نسبت به این رشته و آینده آن پرداخته است ۶۴/۷٪ از دانشجویان با شناخت کافی این رشته را انتخاب کرده‌اند و ۴۸/۱٪ یعنی تقریباً نیمی از دانشجویان اعتقاد داشتند که این رشته سبب رفاه و آسایش در زندگی می‌گردد. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که دانشجویان پزشکی حتی در بدو ورود نسبت به آسایش و موقعیت این رشته در شک و تردید هستند بنابراین اگر هدف وزارت بهداشت و درمان در سالهای گذشته این بود که با افزایش کمیت دانشجویان پزشکی مشکلات کمبود پزشک در مناطق محروم کشور را برطرف کند حدود ۶۷٪ دانشجویان پزشکی در این تحقیق در بدو ورود حاضر نیستند که در هر گوشه و کناری از کشور به مردم خدمت کنند(۷).

رضایت عمومی در شغل پزشکی بویژه در پزشکان جوان به شدت در حال گذر است و دارای ابعاد جهانی نیز می‌باشد. در یک بررسی در کشور آمریکا رضایت شغلی اینترنهای عمومی با IMSSs (Internal Medicine Subspecialists) و پزشک خانواده FPs (Family Physicians) مقایسه شد. در کل اینترنهای عمومی رضایت کمتری از IMSSs و FPs داشتند. اینترنهای عمومی وقت کاری هفتگی بیشتری از FPs صرف بیماران می‌کردند، همچنین وقت صرف شده آنها برای بیماران سرپایی بیشتر از IMSSها بود. رضایت بیشتر اینترنهای عمومی با سن بالاتر پزشک، زمان کاری کمتر برای ویزیت در مطب، زمان کمتر کار هفتگی و کاهش برخورد با بیماران با عوارض پیچیده پزشکی مرتبط بوده است(۸).

در مطالعه انجام شده دیگر که در ارتباط با وضعیت اقتصادی فارغ‌التحصیلان پزشکی گزارش گردید، بسیاری از فارغ‌التحصیلان پزشکی و رزیدنت‌ها در یک شرایط بسیار دشواری قرار دارند، پس از سال‌ها کار سخت و طولانی آکادمیکال آنها در شرایطی قرار می‌گیرند که حتی فشار کاریشان از دوره تحصیلی نیز بیشتر می‌شود و این در حالی است که آنها انتظار رهایی بیشتری را پس از پایان

مورد تایید قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفت و از آزمون کای دو برای تعیین ارتباط بین متغیرهای مورد مطالعه استفاده گردید.

یافته ها

اکثریت افراد مورد مطالعه ما در رده های سنی ۲۳ تا ۲۶ سال قرار داشته و ۴۲/۵٪ از افراد مورد مطالعه مذکر و ۵۷/۵٪ از آنها مؤنث بودند. از نظر وضعیت تأهل دانشجویان، ۷۳٪ مجرد، ۲۶٪ متأهل و ۱٪ از افراد هم طلاق گرفته بودند. در مورد سطح درآمد افراد مورد مطالعه ۱۸/۵٪ با درآمد شخصی، ۸۰/۵٪ با کمک خانواده، ۵/۵٪ با استفاده از بورسیه سازمانی و ۵/۵٪ هم با استفاده از وام دانشجویی زندگی می کردند. حدود ۵۴/۵٪ از افراد اینترنت و ۴۵/۵٪ آنها استاجر بودند. بیشتر افراد مورد مطالعه بر این اعتقادند که رشته پزشکی را با انگیزه و علاقه کافی انتخاب نمودند و ۳۹/۵٪ از آنها این علاقه را زیاد، ۳۴/۵٪ آنها خیلی زیاد، ۱۹/۵٪ کم و ۶/۵٪ خیلی کم ذکر کردند. اکثر افراد (۵۱/۵٪) انگیزه اصلی خود از انتخاب رشته پزشکی را کسب موقعیت اجتماعی مناسب می دانند و بعد از آن خدمت به جامعه (۲۸٪)، اصرار اطرافیان (۱۴/۵٪) و کسب درآمد بالا (۶/۵٪) بترتیب انگیزه اصلی دانشجویان بود. بیش از نیمی از افراد (۵۴/۵٪) بر این باورند که تحصیل در رشته پزشکی را به اقوام و آشنایان خود توصیه نکنند. حدود ۶۳/۵٪ از افراد باز هم بر این اعتقادند که رشته پزشکی را در کنکور انتخاب کنند. اکثر افراد تغییر در نگرش خود نسبت به رشته تحصیل را زیاد می دانستند (۳۸/۵٪ زیاد، ۲۱٪ خیلی زیاد) در عین حال، در ۵۷/۵٪ از افراد این تغییر در جهت منفی بود. اکثر افراد معتقدند که نگرش آنها نسبت به آینده شغلی شان نسبت به سال ورود به دانشگاه تغییر زیادی کرده است (۴۰٪ زیاد، ۱۹٪ خیلی زیاد) و در عین حال ۷۲٪ از آنها این تغییر در جهت منفی می دانند. بیشتر دانشجویان (۴۲٪) اعتقاد دارند که موقعیت اجتماعی دلخواه (که مهمترین عامل در انتخاب رشته پزشکی بود) را پس از پایان تحصیل بدست نمی آورند. با این حال، درصد افرادی که امید زیادی به کسب موقعیت اجتماعی دلخواه دارند هم کم نبود (۳۸٪). اکثر دانشجویان امکان کسب هدفهای مادی دلخواه را در آینده کم می دانستند (۵۷٪ کم، ۲۱/۵٪ خیلی کم).

تحصیلات خود دارند (۹٪). به علت تغییراتی که در حرفه پزشکی در سال های اخیر ایجاد شده، رضایت عمومی که روزگاری در شغل پزشکی یک پدیده معمولی بوده است به نظر می رسد به سرعت در حال گذر است. از آنجائیکه دانشجویان نیروی انسانی آینده جامعه می باشند، لذا شناخت مسائل و مشکلات آنان به منظور برنامه ریزی در رفع آنها جزء وظایف اساسی نظام آموزشی عالی است، لذا هدف، بررسی نگرش دانشجویان پزشکی اینترنت و استاجر نسبت به آینده شغلیشان می باشد.

مواد و روشها

جامعه این پژوهش، دانشجویان رشته پزشکی اینترنت و استاجر، در دانشگاه علوم پزشکی بابل در سال ۱۳۸۲ می باشد. انتخاب افراد به صورت سرشماری بوده و در کل از ۲۳۱ نفر دانشجوی جامعه آماری ۳۱ نفر پاسخ نداده اند و در مجموع از ۲۰۰ نفر اطلاعات جمع آوری گردیده است. اطلاعات مورد نظر از طریق پرسشنامه جمع آوری شده که شامل اطلاعات عمومی (جنس، وضعیت تأهل، سن، وضعیت تأمین معیشتی، سال ورود به دانشگاه، مقطع تحصیلی) و ۲۰ سؤال در مورد ارزیابی نگرش افراد مورد بررسی نسبت به آینده شغلی آنها می باشد. محتوای ۲۰ سؤال در مورد (انگیزه و میزان علاقه انتخاب پزشکی، انگیزه اصلی انتخاب پزشکی، توصیه رشته پزشکی به اطرافیان، انتخاب مجدد رشته پزشکی در کنکور، تغییر نگرش و جهت آن نسبت به رشته پزشکی، تغییر نگرش و جهت آن نسبت به آینده شغلی، کسب موقعیت اجتماعی و هدف های مادی و معنوی دلخواه، احساس امنیت و تأمین هزینه زندگی بعد از فارغ التحصیلی، احساس رضایت از تحصیل در رشته پزشکی، ممانعت مشکلات اجتماعی و اقتصادی نسبت به علاقه به ادامه تحصیل و خدمت، ایمان به هدف و خدمت به مردم به عنوان مشکل گشای موانع و محرک اصلی تحصیل، کاهش اشتیاق به ادامه تحصیل با فکر در مورد خدمت در نقاط محروم، میزان موفقیت با ادامه تحصیل و تخصص و میزان علاقه مندی و رفع مشکلات با داشتن تخصص به آن) می باشد. اعتبار محتوای این پرسشنامه با توجه به منابع و نظر متخصصین تایید شد و درجه اطمینان پرسشنامه با محاسبه ضریب کرونباخ بیش از ۹۰٪

جدول ۱. فراوانی و درصد وضعیت نگرش و انگیزش دانشجویان پزشکی در مورد رشته پزشکی برحسب جنس

انگیزه و نگرش	جنس	مرد		زن		جمع		P-value
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
انگیزه و علاقه در انتخاب پزشکی	خیلی کم	۵	۵/۸	۸	۶/۹	۱۳	۶/۵	۰/۳۵۴
	کم	۲۱	۲۴/۷	۱۸	۱۵/۶	۳۹	۱۹/۵	
	زیاد	۲۹	۳۴/۱	۵۰	۴۳/۵	۷۹	۳۹/۵	
	خیلی زیاد	۳۰	۳۵/۳	۳۹	۳۳/۹	۶۹	۳۴/۵	
انگیزه اصلی انتخاب پزشکی	موقعیت اجتماعی	۴۳	۵۰/۵	۵۹	۵۱/۳	۱۰۲	۵۱	۰/۲۰۲
	کسب درآمد بالا	۹	۱۰/۵	۴	۳/۵	۱۳	۶/۵	
	خدمت به جامعه	۲۳	۲۷	۳۳	۲۸/۷	۵۶	۲۹/۵	
	اصرار اطرافیان	۱۰	۱۱/۸	۱۹	۱۶/۵	۲۹	۱۴/۵	
انتخاب مجدد رشته پزشکی در کنکور	بلی	۴۸	۵۶/۵	۷۹	۶۸/۷	۱۲۷	۶۳/۵	۰/۰۷۶
	خیر	۳۷	۴۳/۵	۳۶	۳۱/۳	۷۳	۳۶/۵	
تغییر نگرش نسبت به پزشکی - نسبت به سال ورود	خیلی کم	۱۰	۱۱/۸	۱۵	۱۳/۰	۲۵	۱۲/۵	۰/۹۲۸
	کم	۲۳	۲۷	۳۳	۲۸/۷	۵۶	۲۸	
	زیاد	۳۵	۴۱/۱	۴۲	۳۶/۵	۷۷	۳۸/۵	
	خیلی زیاد	۱۷	۲۰	۲۵	۲۱/۷	۴۲	۲۱	
جهت تغییر نگرش نسبت به سال ورود	مثبت	۳۷	۴۳/۵	۴۸	۴۱/۷	۸۵	۴۲/۵	۰/۸
	منفی	۴۸	۵۶/۵	۶۷	۵۸/۳	۱۱۵	۵۷/۵	
تغییر نگرش به آینده شغلی نسبت به سال ورود	خیلی کم	۱۴	۱۶/۵	۱۰	۸/۷	۲۴	۱۲	۰/۳۱۴
	کم	۲۶	۳۰/۵	۳۲	۲۷/۸	۵۸	۲۹	
	زیاد	۳۱	۳۶/۵	۴۹	۴۲/۶	۸۰	۴۰	
	خیلی زیاد	۱۴	۱۶/۵	۲۴	۲۰/۹	۳۸	۱۹	
جهت تغییر نگرش به آینده شغلی نسبت به سال ورود	مثبت	۳۲	۳۷/۶	۲۴	۲۰/۹	۵۶	۲۸	۰/۰۰۹
	منفی	۵۳	۶۲/۳	۹۱	۷۹/۱	۱۴۴	۷۲	

امید به کسب اهداف معنوی بدنبال خدمت به مردم در میان دانشجویان پزشکی قابل توجه بود و اکثر آنها (۵۰/۵٪، زیاد، ۲۲٪، خیلی زیاد) چنین اعتقادی داشتند. اغلب دانشجویان امید به کسب شغل و درآمد را بعد از فارغ التحصیل کم می‌دانستند (۵۱٪ کم، ۲۸٪ خیلی کم). اغلب دانشجویان (۴۲/۵٪) مشکلات اجتماعی و اقتصادی موجود را مانع ضعیفی در راه حفظ علاقه به تحصیل و خدمت می‌دانند (۱۹٪ خیلی کم، ۴۲/۵٪ کم، ۲۶٪ زیاد، ۱۲/۵٪ خیلی زیاد) بیشتر دانشجویان (۵۱/۵٪) ایمان به هدف و علاقه به خدمت به خلق خدا را بعنوان مشکل گشای موانع و یک محرک ذکر

کردند (۵۱/۵٪ زیاد، ۲۰/۵٪ خیلی زیاد) خدمت در نقاط محروم امری چندان قابل اجتناب نبود، بطوریکه ۵۲/۵٪ از افراد تأثیر آنرا در کاهش اشتیاق به ادامه تحصیل کم دانستند (۲۳/۵٪ خیلی کم، ۵۲/۵٪ کم). اکثر دانشجویان پزشکی موفقیت خود در رشته پزشکی را در گرو ادامه تحصیل و تخصص می‌دانند (۳۵٪ زیاد، ۵۰٪ خیلی زیاد) و به همین ترتیب اکثر آنها علاقه به ادامه تحصیل در دوره تخصص دارند (۳۸/۵٪ زیاد، ۵۰٪ خیلی زیاد). در عین حال اکثر آنها قبولی در امتحان تخصص را عاملی برای حل مشکلاتشان فرض می‌کنند (۴۷٪ زیاد، ۲۹٪ خیلی زیاد) و اکثراً به قبولی در امتحان

کمی مانع علاقه به تحصیل و خدمت می دانند. همینطور تفاوت دیدگاه معنی داری بین دانشجویان با توجه به منبع در آمد آنها وجود ندارد. با توجه به اینکه افرادی که در آمد شخصی دارند، رشته پزشکی را با علاقه کمتری انتخاب کرده اند و همچنین نگرش این افراد به این رشته کمتر تغییر کرده است و امید به قبولی در امتحان تخصص این افراد کمتر از افرادیست که از خانواده کمک مالی دریافت می کنند. همچنین تفاوت معنی داری نیز در نگرش دانشجویان بر حسب سن مشاهده نشد.

تخصص امیدوارند (۴۳٪ زیاد، ۱۴/۵٪ خیلی زیاد، ۲۷/۵٪ کم، ۱۵٪ خیلی کم). در مقایسه دوجنس بطور عمده مردان نگرش مثبت تری نسبت به مسائل آینده شغلی داشته اند. اما در موارد زیادی این اختلاف از نظر آماری معنی دار نمیباشد. همچنین تفاوت معنی داری بین دیدگاه دانشجویان اینترن و استاجر در مورد مسائل آینده شغلی مشاهده نشده است. تفاوت معنی داری نیز در دیدگاه بین دانشجویان متأهل و مجرد و مطلقه وجود نداشت. با توجه به این که افراد مجرد امیدواری بیشتری جهت کسب موقعیت اجتماعی دلخواه داشته اند و همچنین افراد مجرد مشکلات اجتماعی و اقتصادی را به میزان

جدول ۲. جدول توزیع فراوانی و درصد نگرش دانشجویان پزشکی نسبت به احساس تأمین شغلی در آینده برحسب جنس

P-value	جمع		زن		مرد		جنس	احساس تأمین شغلی
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۰/۱۶۵	۱۴	۲۸	۱۵/۶	۱۸	۱۱/۸	۱۰	خیلی کم	رسیدن به موقعیت اجتماعی دلخواه
	۴۲	۸۴	۴۶/۹	۵۴	۳۵/۳	۳۰	کم	
	۳۸	۷۶	۳۳	۳۸	۴۴/۷	۳۸	زیاد	
	۶	۱۲	۴/۳	۵	۸/۲	۷	خیلی زیاد	
۰/۱۲۱	۲۱/۵	۴۳	۲۱/۷	۲۵	۲۱/۱	۱۸	خیلی کم	رسیدن به هدفهای مادی دلخواه
	۵۷	۱۱۴	۶۲/۶	۷۲	۴۹/۴	۴۲	کم	
	۱۸	۳۶	۱۳	۱۵	۲۴/۷	۲۱	زیاد	
	۳/۵	۷	۲/۶	۳	۴/۷	۴	خیلی زیاد	
۰/۶۵۶	۷	۱۴	۶/۶	۷	۸/۲	۷	خیلی کم	تأمین اهداف معنوی
	۲۰/۵	۴۱	۱۸/۳	۲۱	۲۳/۵	۲۰	کم	
	۵۰/۵	۱۰۱	۵۳/۹	۶۲	۴۵/۹	۳۹	زیاد	
	۲۲	۴۴	۲۱/۷	۲۵	۲۲/۳	۱۹	خیلی زیاد	
۰/۰۲۲	۲۸	۵۶	۲۷/۸	۳۲	۲۸/۲	۲۴	خیلی کم	تأمین نیازهای اقتصادی
	۵۱	۱۰۲	۵۸/۳	۶۷	۴۱/۱	۳۵	کم	
	۱۶	۳۲	۱۱/۳	۱۳	۲۲/۳	۱۹	زیاد	
	۵	۱۰	۲/۶	۳	۸/۲۳	۷	خیلی زیاد	
۰/۳۸۱	۸/۵	۱۷	۹/۶	۱۱	۷/۱	۶	خیلی کم	احساس رضایت از تحصیل در رشته پزشکی
	۳۰/۵	۶۱	۲۸/۷	۳۳	۳۲/۹	۲۸	کم	
	۴۴	۸۸	۴۷/۸	۵۵	۳۸/۸	۳۳	زیاد	
	۱۷	۳۴	۱۳/۹	۱۶	۲۱/۱	۱۸	خیلی زیاد	

جدول ۳. جدول توزیع فراوانی و درصد نگرش دانشجویان نسبت به محرک و موانع ادامه تحصیل و تخصص در رشته پزشکی برحسب جنس

محرک ها و موانع	جنس	مرد		زن		جمع		P-value
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
مشکلات اجتماعی	خیلی کم	۱۰	۱۱/۸	۲۸	۲۴/۳	۳۸	۱۹	۰/۱۰۳
و اقتصادی در ادامه	کم	۳۶	۴۲/۳	۴۹	۴۲	۸۵	۴۲/۵	
تحصیل به عنوان	زیاد	۲۶	۳۰/۵	۲۶	۲۶/۶	۵۲	۲۶	
موانع موجود	خیلی زیاد	۱۳	۱۵/۳	۱۲	۱۰/۴	۲۵	۱۲/۵	
ایمان به هدف و	خیلی کم	۷	۸/۲	۴	۳/۵	۱۱	۵/۵	
علاقه خدمت به	کم	۲۴	۲۸/۲	۲۱	۱۸/۳	۴۵	۲۲/۵	۰/۰۵۸
مردم به عنوان	زیاد	۳۵	۴۱/۱	۶۸	۵۹/۱	۱۰۳	۵۱/۵	
محرک	خیلی زیاد	۱۹	۲۲/۳	۲۲	۱۹/۱	۴۱	۲۰/۵	
ادامه تحصیل در	خیلی کم	۶	۷	۴	۳/۵	۱۰	۵	
تخصص به عنوان	کم	۱۱	۱۲/۹	۹	۷/۸	۲۰	۱۰	
راز موفقیت	زیاد	۲۸	۴۷	۴۲	۳۶/۵	۷۰	۳۵	۰/۳۹۷
علاقه مندی به ادامه	خیلی زیاد	۴۰	۳۲/۹	۶۰	۵۲/۲	۱۰۰	۵۰	
تحصیل در	خیلی کم	۵	۵/۹	۳	۲/۶	۸	۴	
تخصص	کم	۴	۴/۷	۱۱	۹/۶	۱۵	۷/۵	
	زیاد	۳۷	۴۳/۵	۴۰	۳۴/۸	۷۷	۳۸/۵	
رفع مشکلات با	خیلی زیاد	۳۹	۴۵/۹	۶۱	۵۳	۱۰۰	۵۰	۰/۲۲۹
داشتن تخصص	خیلی کم	۵	۵/۹	۱	۵/۸	۶	۳	
	کم	۱۸	۲۱/۲	۲۴	۲۰/۹	۴۲	۲۱	
	زیاد	۳۶	۴۲/۳	۵۸	۵۰/۴	۹۴	۴۷	
	خیلی زیاد	۲۶	۳۰/۶	۳۲	۲۷/۸	۵۸	۲۹	

بحث و نتیجه گیری

جهت تغییر نگرش بطور عمده منفی بود و اکثر دانشجویان از عدم احساس امنیت شغلی شکایت دارند. با وجود این، باورهای معنوی انگیزه خدمتی به مردم نسبتاً بالا بود. در مقایسه با مطالعات انجام شده (۵) در دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد تأمین اقتصادی بوسیله حرفه پزشکی و رفاه شخصی و تصمیم به ادامه تحصیل و علاقه مندی تا حدودی همخوانی دارد. اما در مطالعه ما میزان رضایت نسبت به انتخاب مجدد رشته پزشکی به مراتب بالاتر بود.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیشتر افراد مورد مطالعه در هر دو جنس بر این اعتقاد بودند که رشته پزشکی را با انگیزه و علاقه کافی انتخاب نمودند و اکثر افراد در هر دو جنس انگیزه اصلی خود را از انتخاب رشته پزشکی کسب موقعیت اجتماعی مناسب می‌دانند و بیش از نیمی از افراد در هر دو جنس تحصیل در رشته پزشکی را به اقوام و آشنایان خود هم پیشنهاد می‌کنند. اما تقریباً ۶۰٪ دانشجویان نگرش آنها نسبت به سال ورود تغییر کرد و

مطالعه دیگر در دانشگاه علوم پزشکی شیراز در دانشجویان سال اول پزشکی تقریباً نیمی از دانشجویان بر این باور بوده اند که این رشته سبب رفاه مادی در زندگی می شود (۷). اما نتایج مطالعه ما نشان می دهد که این باور در سال های پایان دوره پزشکی به دلیل بلوغ فکری کاملتر و برخورد با واقعیت های جامعه تغییر می کند. در مطالعات انجام شده در خارج کشور، Donnelly و همکاران در دانشکده پزشکی کنتوکی انگلستان در حد ۶۴٪ دانشجویان سال آخر پزشکی از حرفه پزشکی رضایت بسیار زیاد داشته اند (۱۰). در بررسی دیگر Wate و همکاران در دانشکده پزشکی پنسلوانیا در آمریکا، ۹۰٪ دانشجویان از برنامه های آموزشی رضایت داشته و اکثریت در پایان دوره پزشکی تمایل به مشاغل پژوهشی در مراکز آکادمی را داشته اند (۱۱). رضایت و علاقمندی پزشکان جوان در دو مطالعه مذکور در مقایسه با مطالعه ما از میزان بالاتری برخوردار است.

بر اساس نتایج این پژوهش، اختلاف یافته های حاصل در دو جنس معنی دار نبود و اکثر افراد در هر دو جنس انگیزه اصلی خود را از انتخاب رشته پزشکی کسب موقعیت اجتماعی مناسب می دانند. در هر دو جنس، اعتقاد بر این است که موقعیت اجتماعی دلخواه را پس از پایان تحصیلی بدست نمی آورد با این حال درصد افرادی که امید زیادی به کسب موقعیت اجتماعی دلخواه دارند در جنس مذکر بیشتر بوده است. حال با توجه به این یافته ها اینگونه استنباط می شود که جنس مونث بنا به اقتضای شرایط وقت بیشتر خود را صرف خانه و خانواده خود می کنند و این خود به عنوان یک دلیل باعث می شود که پیشرفت اجتماعی و کاری کمتری را داشته باشند و این در حالی است که جنس مذکر نیز بنابه شرایط می تواند پیشرفت کاری خود را با پیشرفت درسی خود هماهنگ کرده و این هم سویی باعث می شود کسب موقعیت اجتماعی بالاتری پیدا کند. در بررسی Cujec و همکاران، زنان ازدواج کرده در مقایسه با مردان ازدواج کرده رضایت کمتری از حرفه پزشکی داشته اند (۱۲).

در مطالعه Finset و همکاران در نروژ (۱۳) و نیز مطالعه McMurray و همکاران در آمریکا (۱۴)، جنس یک عمل پیشبینی کننده در انگیزه شغلی در انجام مهارت های پزشکی بود. در مطالعه ما امید به کسب اهداف معنوی به دنبال خدمت به مردم در هر دو جنس قابل توجه بود. اما اکثر دانشجویان امکان کسب اهداف مادی

را در آینده کم می دانند که با مطالعات انجام شده همخوانی دارد (۱۶) و ۱۵ و ۷ و ۵) و نیز در مطالعه ما از این نظر بین دو جنس اختلاف معنی داری وجود نداشت و اغلب دانشجویان امید به کسب شغل و درآمد را بعد از فارغ التحصیل شدن کم می دانند و این ناامیدی در جنس مونث بیشتر از جنس مذکر بود. مطالعه ای نیز که در کانادا انجام شده همین مطلب را بیان می کند که نارضایتی شغلی در خانم ها در تمام رشته های پزشکی بیشتر از مردان بوده است (۱۲). با این حال، در مطالعه ما هر دو جنس رضایت زیادی از تحصیل در این رشته دارند و هر دو جنس رضایت زیادی از تحصیل در این رشته را دارند و مشکلات اجتماعی و اقتصادی را مانع ضعیفی در راه حفظ علاقه به تحصیل و خدمت می دانند و همچنین ایمان به هدف و خدمت به خلق خدا را در اغلب موارد مشکل گشای موانع و محرک می باشد. خدمت در نقاط محروم نیز در هر دو جنس امر قابل اجتنابی نبوده است و این مورد در حالی است که در مطالعه ای در شیراز که در دانشجویان سال اول صورت گرفته است فقط ۲۹/۶٪ آنها اعلام نموده اند که حاضرند به هر گوشه و کناری از کشور برای خدمت به مردم بروند (۷) و این موضوع نشان دهنده این است که نگرش دانشجویان بعد از تحصیل در این رشته متفاوت خواهد شد و شاید آنان هنوز به درک عمیقی از این رشته نرسیده اند و هدف اصلی آنها از انتخاب رشته پزشکی متناسب با معنی واقعی این رشته نبوده است. این مورد نشان می دهد که بهتر است وزارت بهداشت و درمان واقعیات این رشته را در مقطع دبیرستان و قبل از انتخاب رشته برای دانش آموزان مشخص و بیان کند. بر اساس یافته های این پژوهش اکثر دانشجویان در هر دو جنس موفقیت خود را در رشته پزشکی در گرو ادامه تحصیل و تخصص می دانند و به همین ترتیب اکثر موارد علاقمند به ادامه تحصیل در هر دو جنس در تخصص هستند و اکثراً معتقدند که داشتن تخصص عاملی جهت رفع مشکلات شان خواهد بود و این موارد در دو جنس اختلاف معنی داری وجود ندارد و این مورد نشان می دهد که هر دو جنس مایل به ادامه تحصیل و گرفتن تخصص هستند. اختلاف معنی داری بین یافته ها در بین اینترنت ها و استاخر ها به جز یک سؤال مشاهده نشد و آن اینکه درصد بیشتری از دانشجویان اینترنت مشکلات اجتماعی و اقتصادی را مانعی در برابر علاقه تحصیل و خدمت می دانستند این اختلاف

توجه به نوع در آمد، افرادی که از درآمد شخصی بهره می‌برند، بیشتر معتقدند که رشته پزشکی را با انگیزه و علاقه کمی انتخاب کرده بودند. در حالیکه در سایر گروهها، یافته‌ها برعکس بود و افرادی که وابسته به کمک خانواده هستند رشته پزشکی را با انگیزه و علاقه بیشتری انتخاب کرده‌اند. با توجه به نتایج بدست آمده شاید فعالیت‌های اقتصادی شخصی زمینه‌ساز دیدگاه متفاوت‌تری نسبت به تحصیل در رشته پزشکی باشد. همچنین نگرش این افراد نسبت به رشته تحصیلی کمتر از افرادی که وابسته به درآمد خانواده‌اند، تغییر کرده است. همچنین امید قبولی در امتحان تخصصی در افرادی که از کمک اقتصادی خانواده بهره می‌برند نسبت به افرادی که درآمد شخصی دارند بیشتر است و این امر مجدداً این مطلب را نشان می‌دهد که افرادی که درآمد شخصی دارند درس پزشکی و حرفه پزشکی را به عنوان مسأله فرعی در نظر گرفته‌اند و وقت کمتری جهت مطالعه داشته و کلاً نیز نیاز کمتری به قبولی در تخصص دارند و ضرورت کمتری را در این مسأله احساس می‌کنند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، نگرش دانشجویان نسبت به مسایل شغلی مثبت ارزیابی می‌شود ولی افت قابل ملاحظه‌ای در تغییر نگرش آنها نسبت به بدو ورود دانشگاه وجود دارد که می‌تواند موجب یأس و ناامیدی گردد بنابر این، برنامه ریزی جهت حل این مشکلات جزء مسایل بسیار ضروری می‌باشد که باید توسط مسئولین ذیربط مورد بررسی قرار گیرد. برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای افزایش کارایی و بهره‌وری صحیح از این نیروی انسانی می‌بایست صورت گیرد. اصلاح ساختار آموزشی و اداری وزارتخانه و دانشگاهها، وجود قوانین ثالث و کارآمد، کاهش ظرفیت پذیرش دانشجو، فراهم آوردن امکانات رفاهی و اقتصادی مناسب برای دانشجویان، کاهش مدت تحصیل، فراهم آوردن زمینه مناسب جهت ادامه تحصیل پزشکان عمومی و استخدام پزشکان جوان و ... گوشه‌ای از اقداماتی است که به نظر می‌رسد می‌بایست انجام شود.

تقدیر و تشکر

از دانشجویان استاجر و اینترنت دانشگاه علوم پزشکی بابل که در تکمیل اطلاعات این پژوهش همکاری نموده‌اند، تشکر می‌شود.

عقیده با استاجرها درصدی قابل توجه و معنی‌دار بود. با توجه به اینکه اینترنت‌ها در دوره کارورزی قرار دارند، فعالیت‌های آنها به عنوان پزشک را می‌توان جدی‌تر فرض نمود. در مطالعه چهارم نیز در سال ۱۳۸۰ در مقایسه نگرش دانشجویان به آینده شغلی در دو مقطع علوم پایه و بالینی گزارش کرده‌اند که نگرش کلی به رشته پزشکی و آینده شغلی آن رابطه معکوس با مقطع تحصیلی دارد (۱۵).

در مطالعه‌ای دیگر نیز در زاهدان که به مقایسه نگرش دانشجویان پزشکی ۲ سال اول و ۲ سال آخر در سال ۱۳۸۱، نتایج مشابهی گزارش شده است (۱۶). در گزارش Simpson و همکاران نیز در طول دوران تحصیل کاهش در میزان جاذبه به حرفه پزشکی نیز مشاهده شد (۱۷). این موارد نشان می‌دهد که مقطع بالاتر در رشته پزشکی درک بهتری از واقعیت پزشکی را به ارمغان می‌آورد و مسائل و مشکلات اقتصادی و اجتماعی برای افراد محسوس‌تر و قابل لمس‌تر می‌شود و این مسائل را به خود نزدیک‌تر دانسته و در نتیجه درک بهتری از آن را پیدا می‌کنند. همچنین بین مجرد ها و متاهلین نتایج اینگونه بود که در صد افرادی که امیدوار به کسب موقعیت اجتماعی دلخواه پس از فارغ‌التحصیل بودند در افراد مجرد بیشتر بود و در حالیکه افراد متأهل بیشتر بر این اعتقاد بودند که به موقعیت دلخواه شان دست نمی‌یابند. در این مورد، مطالعه انجام شده در کانادا نیز نشان داده است که خانم‌های متأهل ناراضی‌تری بیشتری نسبت به شغل خود دارند (۱۲).

این موارد نشان می‌دهد که تأهل فرد به عنوان یک مسئولیت جداگانه در زندگی و در کنار حرفه پزشکی که خود مسئولیت سنگینی را به فرد القاء می‌کند، وقت و نیروی بسیار زیادی را طلب می‌کند. هماهنگ کردن خانه و خانواده، موقعیت کاری و اینکه فرد کدامیک از این دو را ترجیح دهد و وقت و انرژی بیشتری برای آن قائل شود همه و همه این مسأله را بخوبی توجیه می‌کند. همچنین، افراد متأهل مشکلات اجتماعی و اقتصادی به میزان زیادی مانع علاقه به تحصیل و فرصت می‌دانند، در حالیکه افراد مجرد این امر را مانع ضعیفی فرض می‌کنند که با توجه به توضیح بالا این امر منطقی به نظر می‌رسد. با توجه به یکسان بودن دامنه سنی افراد مورد مطالعه تفاوت معنی داری بین این افراد دیده نشد. نتایج با

منابع

۱. مرکز مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی - معاونت آموزشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی. اطلاعات کلی در مورد آموزش پزشکی در جمهوری اسلامی ایران. اسفند سال ۱۳۷۱.
۲. دفتر بررسی و تحلیل اطلاعات آماری معاونت پژوهشی. آمار نیروی انسانی شاغل در وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی. سال ۱۳۷۰؛ نشریه شماره ۲۱۴.
۳. شریف زاده ک. نگاهی به وضعیت فعلی و آتی فارغ التحصیلان پزشکی در شبکه بهداشت درمان کشور، نیازها، امکانات و واقعیتها. شیراز: مجموعه مقالات اولین جشنواره علمی تحقیقات جراحانی، زمستان سال ۱۳۷۱.
۴. دفتر بررسی و تحلیل اطلاعات آماری معاونت پژوهشی. آمار مشخصات مؤسسات درمانی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی. سال ۱۳۷۰؛ نشریه شماره ۲۱۳.
۵. صدر ش. بررسی نگرش دانشجویان سال آخر پزشکی نسبت به آینده شغلی خود در دانشگاه علوم پزشکی تهران سال ۱۳۷۶. مجله علمی نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۷؛ ۳: ۱۶-۲۱۱.
۶. صالح زاده ی، حسن زاده غ، جوادی م. بررسی نظرات دانشجویان پزشکی مقطع علوم پایه، فیزیوپاتولوژی و کارآموزی دانشگاه علوم پزشکی قزوین نسبت به آینده شغلی در سال تحصیلی ۷۹-۸۰. پایان نامه دکترای عمومی، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی قزوین و مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی قزوین ۱۳۸۱.
۷. امینی م، رضایی ر، صابر م. بررسی نگرش دانشجویان سال اول پزشکی نسبت به این رشته و آینده آن در دانشگاه علوم پزشکی شیراز سال ۱۳۸۰. مجله ایرانی آموزش در پزشکی. مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز ۱۳۸۲؛ ۱(۷): ۱۸.
8. Wetterneck TB, Linzer M, McMurray JE, Dougals J. Work life and satisfaction of general internists. *Archive of Internal Medicine* 2002; 162(6): 649.
9. Setness PA. Are medical school graduates in the red over their heads? *Post graduate medicine*. Minneapolis 2000; 108(7): 13.
10. Donnelly MB, Jarecky BK, Rubeck R, Murphy Spencer A, Parr P, Schwartz RW. Factors influencing medical students' choice of academic medicine as a career. *J Ky Med Assoc* 1996; 94(5): 186-90.
11. Watt CD, Greeley SA, Shea JA, Ahn J. Educational views and attitudes and career goals of MD-PhD students at University of Pennsylvania School of medicine. *Acad Med* 2005; 80(2): 193-8.
12. Cujec B, Oancia T, Bohm C, Johnson D. Career and parenting satisfaction among medical students, residents and physician teachers at a Canadian medical school. *CMAJ* 2000; 162(5): 637-40.
13. Finset KB, Gude T, Hem E, Tyssen R, Ekeberg O, Vaglum P. Which young physician are satisfied with their work? A prospective nationwide study in Norway. *BMC Med Edu* 2005; 5(1): 19.
14. McMurray JE, Linzer M, Konrad TR, Douglas J, Shugerman R, Nelson K. The work lives of women physicians results from physician work life study. The SGIM career satisfaction study group. *J Gen Intern Med* 2000; 15(6): 372-80.
۱۵. ایراوانی ک، امینی م، دوستکام آ. مقایسه نگرش دانشجویان پزشکی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود در مقطع علوم پایه و بالینی در دانشگاه علوم پزشکی جهرم در سال ۱۳۸۰. مجله ایرانی آموزش در پزشکی. مرکز مطالعات و توسعه آموزشی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جهرم ۱۳۸۱؛ ۱(۷): ۲۱.

۱۶. سالاری م، رفیق دوست ه، انصاری مقدم ع ر. بررسی نگرش دانشجویان پزشکی به آینده شغلی و مقایسه آن بین دانشجویان ۲ سال اول و ۲ سال آخر دانشگاه علوم پزشکی زاهدان در سال ۱۳۸۱. پایان نامه دکترای عمومی. دانشکده پزشکی و مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان ۱۳۸۱.

17. Simpson JM. What do students find attractive about the practice of medicine? A pattern of stability over time. Soc Sci Med 1993; 36(6): 823-33.

* آدرس نویسنده مسئول: بابل، دانشگاه علوم پزشکی، گروه پزشکی اجتماعی، تلفن: ۴-۲۲۲۹۵۹۱-۰۱۱۱.

drhajian@yahoo.com